

Az agrár és vidékfejlesztési politikák hatása a helyi élelmiszertermelésre

The effect of agricultural and rural development policy on local small-scale agrifood production

116219 PD-OTKA

Összefoglaló

A kutatás annak a jelenségnek eredt nyomába, hogy miért csökken vidéken, falusi környezetben is a saját célra termelés az azt támogató közpolitikai környezet ellenére. Munkám elméleti hátterét a közép-európai mezőgazdaság, azon is belül a kistermelés átalakulását elemző írások alkotják (Jehlička and Smith, 2011; Kovách, 2012; Swain, 2013; Tisenkopfs et al., 2011), emellett az alternatív élelmiszer láncok helyzetét és alakulását bemutató írásokra is épít (Benedek and Balázs, 2014; Fonte, 2013; Fonte and Papadopoulos, 2010; Lamine, 2005; Renting et al., 2012). Az írás az élelmiszer önellátás (food self-provisioning), házkörűli termesztést, önellátó gazdálkodást, illetve a hobbi gazdálkodást elemzi.

A hátróm éves munka eredményeként azt találtam, hogy a rosszul ellátott falusi lakosság legszegényebb csoportjai mellett a kisvárosi, középkorúnál valamivel idősebb, közepes keresetű csoportjai termelnek élelmiszert saját fogyasztásra. A posztmodern városi kertészkedés bár szinte mérhetetlenül szűk csoportot jelent, de jelen van, mellettük a kiköltözők, és a szociális földprogramok hasznélvezői foglalkoznak élelmiszer önellátással. A jelenség tehát egyes csoportok számára az életstílus része, míg mások számára a szegénységgel szembeni egyik lehetséges stratégia; feltehetően ezért nehéz mindenki számára megfelelő támogató közpolitikát kialakítani.

Short summary – in English

The research aims at analysing the changes of food self-provisioning (FSP) and small scale food-production in the last decade. The issue has always been in the focus of both the Hungarian and the European agricultural policies (Goodman, 2003; Ploeg, 2010; Ploeg and Renting, 2004; Renting et al., 2003). The Hungarian context is especially interesting thanks to the parallel presence of traditional self-provisioning (Kovách 1988, 2012) and the post-modern forms of agriculture (organic farming, community supported agriculture) (Balázs 2012). Although these issues have never been neglected by contemporary Hungarian social science (Csite and Kovách, 2002; Laki, 1997; Váradi, 2008), the different forms of small-scale food production were not described systematically. Neither the effect of recent changes in agricultural and rural development policies on small-scale food-production was analysed.

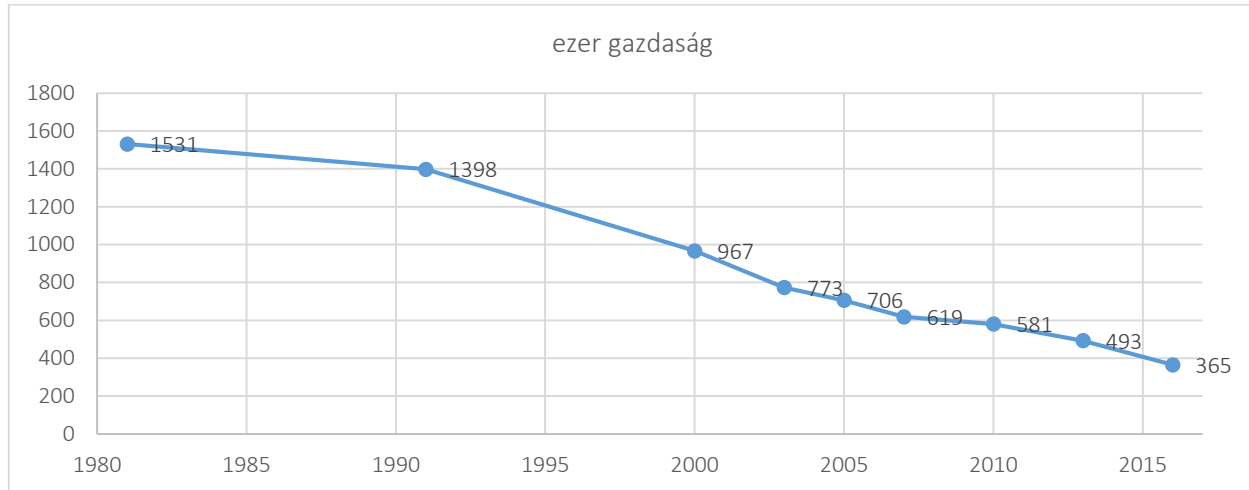
As the main results of my work I found that there are six main groups of FSP: poorest, rural residents, elderly pensioners of rural towns, medium income residents of rural medium size towns, urban gardeners, new-comers of the suburbs and people actively involved in social land programmes. The phenomena is highly different among the members of the six groups: for some of them it is a strategy to cope poverty, for others it is the part of their life-style.

Kisüzemi gazdálkodás és önellátás Magyarországon az elmúlt évtizedekben

A nyolcvanas évek végén egyes becslések szerint a megtermelt élelmiszer 40% kisüzemi gazdaságokban állították elő. Szemben ezekkel az adatokkal, az élelmiszer önellátásról nincsenek pontos becslések; ezt a termelésben résztvevő gazdaságok, és az saját fogyasztásra termelő háztartások arányának becslése révén

próbálhatjuk megbecsülni. A legfrissebb adatok szerint ("KSH Agrárcenzus 2016," 2016) a gazdaságok száma folyamatosan csökkent az elmúlt három évtizedben.

A gazdasági egységek száma

(KSH adatok, saját szerkesztés)

A KSH Általános Mezőgazdasági összeírása szerint a gazdaságok száma folyamatosan csökken az elmúlt három évtizedben. Az 1980-as másfél milliót meghaladó értékről 2015-re 365 ezer darabra csökkent 2015-re¹. A mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal adatai szerint 2017-ben 186.126 gazdaság kapott EU-s földalapú támogatást, ami az összes gazdaságnak körülbelül a fele; azaz a gazdaságok jelentős része kevesebb, mint egy hektáron termel. A támogatási szintet el nem érő gazdaságok általában önellátó gazdaságok (pongyola köznapi megfogalmazással, háztáji gazdaságok), amint ezt korábbi kutatások bemutatták (Kovách-Megyesi 2006, Kovách 2012). A saját fogyasztásra termelő háztartások arányát nehezebb megbecsülni. A KSH adatai szerint 1,1 millió háztartásban folyik valamilyen jellegű mezőgazdasági tevékenység, ami az előző adattal együtt 1,4-1,5 millió háztartást jelent, ez az összes magyar háztartás 40,6% ("KSH Agrárcenzus 2016," 2016) (KSH ÁMÖ (2010):2 és Bakos et al.)². Egy 2005-ben készült adatfelvétel szerint, a háztartások mintegy harmadában (33.3%) fordul elő valamilyen jellegű élelmiszer előállítás (Kelemen-Kovách 2007:17).

Kovách két önellátó gazdaságot különböztet meg: a szabadidős gazdaságot és a hagyományos parasztgazdaságot (Kovách, 1991, 1988). A hagyományos (paraszt)gazdaság a háztartás körül szerveződik, ezzel szemben a szabadidős gazdaságok a háztartástól távolabb találhatóak, a nagyvárosok közelében kialakult zártkertekben például. Ez a jelenség a szocializmus óta létezik (Kovách 1988). Mindkét gazdaság típusra az a jellemző, hogy nem nagyon keletkezik felesleg, bár a háztartásban fel nem használható terményeket a helyi piacon, ismerősök körében értékesítik a termelők. Ritkábban akár felvásárlók számára is értékesítenek terméket (Kovách and Megyesi, 2018) (Kovách-Megyesi 2006). Több szerző mellett érvel,

¹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/amo7.pdf>

http://www.mvh.gov.hu/portal/MVHPortal/default/kozerdekmenu/kozerdeku_adatok/tevenyesegei_adatok/kozveteteli_listak/Z20080910001

² It is worth noting that even the data of the CSO are contradictory (see Bakos et al 2011: 121-122).

hogy ebben az időben az élelmiszer önellátás és a kistermelés Kelet-Európában a hiánygazdasággal és a szegénységgel szembeni megélhetési stratégia eszköze volt (Alber és Kohler, 2008).

A rendszerváltozást követően új, poszt-modern gazdálkodási formák, az élelmiszer önellátás új formái jelentek meg: talán elsőként már a kilencvenes években találkozhattunk a közösség gazdálkodással (community supported agriculture (CSA)): a kosár, doboz rendszerekkel, közösségi kertészetekkel, kistermelői piacokkal (Benedek-Balázs 2014). Később, az EU csatlakozást követően ezek mellett megjelentek a szociális szövetkezetek, szociális földprogramok, gazdálkodást ösztönző helyi szociális programok (Kovács, 2016)

Elméleti háttér

Smith és Jehlicka (2011) cseh és lengyel adatokat elemezve amelltt érvelnek, hogy az élelmiszer önellátás Kelet-Közép-Európában nagyon elterjedt, és olyan gazdálkodási gyakorlatokon nyugszik, amelyek a későbbiekben a fenntartható mezőgazdaság alapja lehetnek. Bár a Nyugat-európai mintáktól alapvetően különbözik ez, érvelésük szerint a kistermelők tevékenysége lehet a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok elterjedésének egyik kulcsa.

Az elmélettel szemben, azon kívül, hogy a cseh példa alapján az egész Kelet-közép-európai régióra vonatkozó állításokat tesznek, két kritika fogalmazható meg: egy részt a kutatások nem vizsgálják részletesen a gazdálkodási módszereket, azokról általános kijelentések olvashatók, emellett az önellátásra termelés további esetleges tényezőit a gazdasági, társadalmi tényezőit nem elemzik.

A közép-európai élelmiszer önellátást folytató háztartások, és az alternatív élelmiszerláncok tagjai körében végzett korábbi kutatások azt mutatják, hogy ebben a régióban is megjelenik a reflexivitás (Balázs, 2016, 2016). Ugyanakkor az is kiolvasható ezekből a kutatásokból, hogy ezek a háztartások az élelmiszer kistermelésnek és önellátásnak csak egy szűk szegmensét jelölik ki. Más szerzők is utalnak arra, hogy bár felfedezhetők posztmodern értékek a lengyel, magyar és cseh önellátásra termelők motivációi között, a hagyományok szerep nem elhanyagolható (Jehlička et al., 2013; Kelemen et al., 2008)

Renting és szerzőtársai amelltt érvelnek, hogy napjaink élelmiszer kistermelése nem értelmezhető a különböző alternatív élelmiszer hálózatok (alternative food networks – AFN) nélkül, és ezekben általában meghatározó kérdés, hogy az azokban részt vevő szereplők, miként tekintenek saját mezőgazdasági tevékenységükre; azaz reflexívek-e (Renting et al., 2012, pp. 292–293, 2003). Itt érdemes utalni Beck Kockázat társadalom c. könyvében kifejtett posztmodern értelmezésére, amely a reflexivitást állítja középpontba (Beck). Eszerint a posztmodern értelmezés szerint modern újra értelmezése az a momentum, amely indokolja, hogy az adott tevékenységet, korszakot a modern utáni, posztmodern címkével illessük. Renting érvelése szerint az alternatív élelmiszer láncokban részt vevő termelők a korábbi élelmiszer láncokat kritikusan elemzik, és újra kívánják szervezni (Fonte and Cucco, 2017) A termelők egy része, így az önellátásra termelők egy része is a korábbi termelési módszereket, de nem ritkán az egész termelési modellt újra gondolva folytat mezőgazdasági kistermelést, vagy önellátást.

Morgan és szerzőtársai szintén amelltt érvelnek, hogy az alternatív élelmiszer láncok nem értelmezhetőek napjaink mezőgazdaság és az élelmiszer termelési rendszertől függetlenül (Morgan et al., 2006), ezért érdemes a hagyományos, modern és posztmodern élelmiszertermelési modellek mindegyikét vizsgálni. Holloway és szerzőtársai szintén a finomabb elemzés mellett érvel, mivel a konvencionális és a alternatív egyszerű szembe állítása inkább elfedi az alakuló élelmiszerhálózatok közötti különbségeket,

semmint hogy segítene a változást jobban megérteni (Holloway L. et al., 2007). ezek a hálózatok sokfélék, és a gazdasági tényezőkön kívül egyéb tényezők is szerepet játszanak a létrejöttükben (Holloway L. et al., 2007, p. 5).

Módszerek és kutatási kérdések

A kutatás során a az élelmiszer önellátás, saját célra termelés, és az ettől gyakran nehezen elválasztható kisüzemi termelés helyzetét vizsgáltam Magyarországon kvalitatív interjúkkal. A kutatás során három különböző karakterű helyszínen vizsgáltam: a fővárosban, itt közösségi kertek termelőivel készült összesen 13 darab interjú, egy a főváros vonzás körzetében található zárt kerti részen nyolc gazdálkodóval készült interjú. Ezek mellett négy Somogy megyei, három Zala és Vas megyei, valamint öt Hajdú-Bihar megyei településen készült összesen 57 termelővel interjú. Ezen kívül a helyi élelmiszertermeléshez kapcsolódó szereplőkkel készítettem interjúkat: polgármesterekkel, a közösséget szervező aktivistákkal, helyi egyesületek, vállalkozások vezetőivel, falugazdászokkal. A kutatás során arra kerestem a választ, hogy milyen típusai vannak az önellátásra termelő háztartásoknak, a mintavétel is arra irányult, hogy feltárjam a jelenség különböző típusait, azaz tematikus reprezentativitásra törekedtem. Az interjúk helyszínét aszerint választottam ki, hogy a kis létszámú, de létező városi csoportokat, a városból kiköltözők csoportjait (Csurgó, 2013) FARKAS JUDIT, és a már nyolcvanas években leírt szabadidős gazdaságot és a hagyományos parasztgazdaságot (Kovách, 1991, 1988) is vizsgálni tudjam.

ennek alapján a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

- Miként írhatók le az élelmiszer önellátásra termelő háztartások, kisüzemek?
- Milyen típusú élelmiszer önellátás jellemző a mai Magyarországon?
- Mely tényezők hatnak az élelmiszer önellátásra a különböző esetekben?
- Hogyan írható le az élelmiszer önellátás és a kisüzemi termelés egymáshoz való viszonya?
- Mi lehet az élelmiszer önellátás és a kisüzemi termelés szerepe a helyi gazdaság fejlesztésben és a vidékfejlesztésben?

A kutatásom kvalitatív és antropológiai módszereken alapul: dokumentumelemzésen, félig strukturált interjúkon, terep bejárásom.

A félig strukturált interjú kvalitatív kutatási technikának számít; célja, hogy az interjúalany életvilágáról (valóságfelfogásáról) gyűjtött információt, az interjúalany által elbeszélte jelenségeket a kutatási kérdés szempontjai szerint interpretálja (Kvale, 1994). A kvalitatív interjú a kérdező és a válaszoló közötti interakcióra épül, s mint ilyen, rugalmasság, egymásra figyelés jellemzi. Bár a kérdező az előre összegyűjtött kérdések (gyakran csak témakörök) révén képes irányítani, fókuszálni a beszélgetést, a válaszadónak is nagy befolyása van az interjú menetére: az egyes témákról alkotott ismeretétől, véleményétől, érzéseitől függően ugyanis az interjúzó kisebb-nagyobb mértékben eltérhet az interjúfonáltól (Letenyei, 2005). Az interjúfonál rugalmas használatát az indokolja, hogy a kérdező és a válaszoló között személyes kapcsolat alakuljon ki, amelynek során az interjúalany saját kognitív struktúráját követve megismerhetők mögöttes attitűdjei, értékrendje, valóságfelfogása is, s nem csupán a tényszerű adatok, információk kérdezhetők le (Kovács, 2007). Amennyiben lehetőség volt rá minden interjúra a gazdálkodás helyszínén, általában a kérdezett lakóhelyén került sor, így a kertet is bejártuk. Az interjúkat tartalomelemzés módszerével dolgoztam fel.

Eredmények

Az agrár- és vidékfejlesztési politikák hatása a helyi élelmiszertermelésre c. kutatásban azt vizsgáltam, hogy miért csökken még vidéken, falusi környezetben is a saját célra termelés annak ellenére, hogy azt a közpolitikai környezet, legalábbis szavak szintjén támogatja. A kutatás kérdőíves adatfelvétel eredményeire is támaszkodik, de emellett vidéki településeken és a fővárosban készítettem interjúkat olyan emberekkel, akik termelnek valamennyi élelmiszert saját fogyasztásra. Nem véletlenül nem írtam gazdálkodót; interjúalanyaim nagy része nem tartja önmagát gazdálkodónak, mivel jórészt saját célra, saját fogyasztásra termelnek, az előállított zöldséget, gyümölcsöt csak a legritkább esetben adják el, a felesleget, amit se befőzni, se eltenni, se lefagyasztani nem lehet általában elajándékozzák, elcserélik a családon, szomszédságon belül.

Az alábbiakban röviden bemutatom, hogy fentről, hogyan fest az önellátásra termelés helyzete ma Magyarországon, majd pedig bemutatom, hogy mennyire sokszínű társaságról van szó; milyen sokféle háttérrel, mennyi különböző motivációval vágnak bele a gazdálkodásba a körülöttünk élők.

A statisztikák és a szakirodalom szerint a hetvenes években még a magyar társadalom 45% dolgozott az agrárszektorban, a nyolcvanas években is 20-25% volt a mezőgazdasági népesség aránya, akiket jobbra az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek alkalmaztak, a népességnek pedig bő kétharmada végzett házkörüli termelést így biztosítva a saját élelmiszer fogyasztási szükségletét.

Az elérhető statisztikai adatok és a közpolitikai dokumentumok egyaránt alátámasztják, hogy a kisüzemi mezőgazdaság és a saját célra termelő gazdaságok száma jelentősen csökkent az elmúlt évtizedekben: 1991-ben az Általános Mezőgazdasági Összeírás 1396 ezer gazdaságot tartott nyilván, 2010-ben csupán 575 ezret. Ugyanakkor elérhető egy 2005-ös és egy 2015-ös nagymintás felvétel, amelynek adataiból világosan látszik, hogy a mai magyar népesség 35% foglalkozik valamilyen mértékű mezőgazdasági tevékenységgel. A saját célra termelők arányának alakulásáról nincs pontos adatunk, de feltehetően az is csökkent. Intézetünk egy másik kutatásából (Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban NKFIH, 2015) tudjuk, hogy a mezőgazdasági termeléssel foglalkozók aránya tíz év alatt 10 százalékponttal csökkent; különösen a kisüzemi áruterelés esett vissza, valamint a saját célra történő állattartás (mindkettő 7-7%-kal).

Ugyanennek a 2015-ös felvételnek az adatai lehetőséget adtak arra, hogy részletesebben elemezzem, melyek azok a csoportok, amelyek foglalkoznak valamilyen jellegű, saját célra történő élelmiszer előállítással. Az elemzés eredménye egybe cseng a szakirodalom megállapításaival, de jelentős pontokon kiegészíti azt vagy ellentmond annak. A saját részre termelőknél három nagy csoportját tudtam elkülöníteni a kérdőíves felmérés válaszait elemezve: (1) idős, vidéki kisvárosban élő nyugdíjasok, (2) fiatal, falusiak, és (3) nagyvárosi, magasan végzettek.

Jelen kutatásban több különböző adottságú település élelmiszer önellátást végző háztartásait kutatva a fenti csoportokon kívül további csoportokat találtam, amelyek tagjai legalább részben saját maguknak megtermelik az élelmiszert: a nagyvárosi (jellemzően fővárosi) általában fiatal értelmiségiek „városi kertészetet” művelő mozgalom tagjaival, a városból kiköltözők csoportjai, valamint vidéki térségekben zajló szociális földprogramok kedvezményezettjeivel. A fenti hat csoport lefedi a saját részre élelmiszertermelőket.

A különböző háztartások teljesen különböző stratégiák alapján, eltérő indokok miatt folytatnak mezőgazdasági tevékenységet. A kutatásunkból kiderült, hogy az elmúlt tíz évben ismét egy részük, az alacsonyabb jövedelmű rétegek számára a gazdálkodás a jövedelem pótlás egy formája. Számukra, ahogy a rendszerváltozás idején is megfigyelhető volt, most is a szegénységgel szembeni egyik lehetséges megküzdési stratégia az önellátás. Más csoportok számára szabadidős tevékenység, vagy ellenőrizhető, egészséges és fenntartható élelmiszer forrás. A terepmunka során világossá vált, hogy a jelenség további visszaszorulása várható mivel hiányzik a támogató környezet: a különböző felvásárlók, és a korábban a tévesen keresztül elérhető szolgáltatások, illetve akad az a tudás transzfer: a generációk között már nem működik, az iskolákból teljesen hiányzik.

Hivatkozott irodalom:

- Alber, J., Kohler, U., 2008. Informal Food Production in the Enlarged European Union. *Soc. Indic. Res.* 89, 113–127. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9224-1>
- Balázs, B., 2016. Food self-provisioning – the role of non-market exchanges in sustainable food supply., in: *Sustainable Value Chains for Sustainable Food Systems. A Workshop of the FAO/UNEP Programme on Sustainable Food Systems.* FAO, Rome, pp. 73–78.
- Benedek, Z., Balázs, B., 2014. Az élelmiszertermelés relokalizációjának térbeli-társadalmi különbségei Magyarországon. *Tér És Társad.* 28, 63–76. <https://doi.org/10.17649/TET.28.4.2644>
- Csige A., Kovách I., 2002. Hatalom és társadalom. A posztkommunizmus vége. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Csurgó, B., 2013. Vidéken lakni és vidéken élni : A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására. *Argumentum : MTA TTK Szociológiai Int., Budapest.*
- Fonte, M., 2013. Food consumption as social practice: Solidarity Purchasing Groups in Rome, Italy. *J. Rural Stud.* 32, 230–239. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.07.003>
- Fonte, M., Cucco, I., 2017. Cooperatives and alternative food networks in Italy. The long road towards a social economy in agriculture. *J. Rural Stud.* <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.01.019>
- Fonte, M., Papadopoulou, A.G., 2010. Naming Food After Places, Perspectives on Rural Policy and Planning. Ashgate, Aldershot-Burlington USA-Singapore-Sydney.
- Goodman, D., 2003. The quality ‘turn’ and alternative food practices: reflections and agenda. *J. Rural Stud., International Perspectives on Alternative Agro-Food Networks: Quality, Embeddedness, Bio-Politics* 19, 1–7. [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(02\)00043-8](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(02)00043-8)
- Holloway L., Kneafsey M., Venn L., Cox R., Dowler E., H. Tuomainen, 2007. Possible Food Economies: a Methodological Framework for Exploring Food Production–Consumption Relationships. *Sociol. Rural.* 47, 1–19. <https://doi.org/DOI:10.1111/j.1467-9523.2007.00427.x>
- Jehlička, P., Kostelecký, T., Smith, J., 2013. Food Self-Provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s ‘Informal Food Production in the Enlarged European Union’ (2008). *Soc. Indic. Res.* 111, 219–234. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0001-4>
- Jehlička, P., Smith, J., 2011. An unsustainable state: Contrasting food practices and state policies in the Czech Republic. *Geoforum, Themed Issue: Subaltern Geopolitics* 42, 362–372. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.01.005>
- Kelemen, E., Megyesi, B., Kalamász, I.N., 2008. Knowledge Dynamics and Sustainability in Rural Livelihood Strategies: Two Case Studies from Hungary. *Sociol. Rural.* 48, 257–273. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2008.00467.x>
- Kovács, I., 2012. A vidék az ezredfordulón. *Argumentum Kiadó, Budapest.*
- Kovács, I., 1991. Kovách, I. (1991) Rediscovering small-scale enterprise in rural Hungary., in: S. Whatmore et al. (Eds.) *Rural Enterprise: Sharing Perspectives on Small-Scale Production.* London, pp. 78–96.
- Kovács I., 1988. Termelők és vállalkozók. MTA Társadalomtudományi Intézet, Budapest.
- Kovács, I., Megyesi, B., 2018. A vidék harminc éve A magyar vidék lakulása az erőforrások, a társadalmi tőke és fejlesztéspolitikai változásainak tükrében. *Erdélyi Társadalom* 16, 83–105. <https://10.17177/77171.209>
- Kovács, É., 2007. *Közösségtanulmány: módszertani jegyzet.* Néprajzi Múzeum, [Budapest].
- Kovács, K., 2016. *Földből élők: Polarizáció a magyar vidéken.* Argumentum Kiadó, Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal [WWW Document], 2016. . *Agrár. - Agrár. 2016 Gazdaság szerkezeti Összeír.* URL http://www.ksh.hu/agrarzensok_agrarium_2016 (accessed 3.7.19).
- Kvale, S., 1994. Ten Standard Objections to Qualitative Research Interviews. *J. Phenomenol. Psychol.* 25, 147–173.
- Laki, L., 1997. A „háztájítás” tegnap és ma (A problémáról egy empirikus kutatás kapcsán). *Szociol. Szle.* 1997.

- Lamine, C., 2005. Settling Shared Uncertainties: Local Partnerships Between Producers and Consumers. *Sociol. Rural.* 45, 324–345. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2005.00308.x>
- Letenyei, L., 2005. Településkutatás: a települési és térségi tervezés társadalomtudományos alapozása. L'Harmattan : Ráció, Budapest.
- Morgan, K., Marsden, T., Murdoch, J., 2006. *Worlds of food: place, power, and provenance in the food chain*, Oxford geographical and environmental studies. Oxford University Press, Oxford ; New York.
- Ploeg, J.D. van der, 2010. The peasantries of the twenty-first century: the commoditisation debate revisited. *J. Peasant Stud.* 37, 1–30. <https://doi.org/10.1080/03066150903498721>
- Ploeg, J.D. van der, Renting, H., 2004. Behind the 'Redux': A Rejoinder to David Goodman. *Sociol. Rural.* 44, 234–242. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00272.x>
- Renting, H., Marsden, T.K., Banks, J., 2003. Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development. *Environ. Plan. A* 35, 393–411. <https://doi.org/10.1068/a3510>
- Renting, H., Schermer, M., Rossi, A., 2012. Building Food Democracy: Exploring Civic Food Networks and Newly Emerging Forms of Food Citizenship. *Int. J. Sociol. Agric. Food* 19, 289–307.
- Swain, N., 2013. Green Barons, Force-of-Circumstance Entrepreneurs, Impotent Mayors. *Rural Change in the Early Years of Post-Socialist Capitalist Democracy*. CEU Press, Budapest-New York.
- Tisenkopfs, T., Kovách, I., Lošťák, M., Šūmane, S., 2011. Rebuilding and Failing Collectivity: Specific Challenges for Collective Farmers Marketing Initiatives in Post-Socialist Countries. *Int. J. Sociol. Agric. Food* 18, 70–88.
- Váradi, M.M., 2008. *Kistelepülések lépéskényszerben*. Argumentum, Budapest.

Megjelent publikációk:

Nemzetközi folyóirat cikkek:

1. Csurgó Bernadett, Megyesi Boldizsár: Local Food, Local Identity and Local Image In: Paula Rytkönen, Ursula Hard (szerk.) Challenges for the New Rurality in a Changing World Proceedings from the 7th International Conference on Localized Agri Food Systems. 194 p. Konferencia helye, ideje: Stockholm, Svédország, 2016.05.08-2016.05.10. Huddinge: Södertörn University, 2016. pp. 25-27. (ISBN:978-91-980607-1-3)
2. Csurgó Bernadett, Kovách Imre, Megyesi Boldizsár Post-communist Restructuring and European Integration in Rural Hungary In: Zhao Kebin, Peng Lu (szerk.) Beyond the Transition: Social Change in China and Central-Eastern Europe. Beijing: Social Sciences Academic Press, 2016. pp. 18-41. (ISBN:978 7 5097 0000 0)
3. Jan Vávra, Boldizsár Megyesi, Barbora Duží, Tony Craig, Renata Klufová, Miloslav Lapka, Eva Cudlínova (2017) Food Self-provisioning in Europe:: An Exploration of Sociodemographic Factors in Five Regions RURAL SOCIOLOGY 10.1111/ruso.12180. 31 p. <http://dx.doi.org/10.1111/ruso.12180>
4. Csurgó Bernadett, Megyesi Boldizsár (2017) The Role of Small Towns in Local Place Making In: EUROPEAN COUNTRYSIDE 8:(4) pp. 427-443.
5. Kovács E, Kelemen E, Kiss G, Kalóczkai Á, Fabók V, Mihók B, Megyesi B, Pataki Gy, Bodorkós B, Balázs B, Bela Gy, Margóczy K, Roboz Á, Molnár D (2017) Evaluation of participatory planning: Lessons from Hungarian Natura 2000 management planning processes JOURNAL OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT 204:(1) pp. 540-550. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvman.2017.09.028>
6. Bernadett, Csurgó ; Imre, Kovách ; Boldizsár, Megyesi (2018) After a Long March: the Results of Two Decades of Rural Restructuring in Hungary. EASTERN EUROPEAN COUNTRYSIDE 24 : 1 pp. 81-109. <https://doi.org/10.2478/eec-2018-0005>
7. Mike, Károly – Megyesi, Boldizsár (2018) Communities after markets. The long road of winemakers to self-governance in post-communist Hungary. Geoforum (88)1 pp. 129–137 <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.11.021>

Hazai folyóirat cikkek és szerkesztett kötetekben megjelent tanulmányok:

8. Kovách, Imre ; Megyesi, Boldizsár (2018) A vidék harminc éve. A magyar vidék alakulása az erőforrások, a társadalmi tőke és fejlesztéspolitikai változásainak tükrében. ERDÉLYI TÁRSADALOM: SZOCIOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT: A KOLOZSVÁRI BABES-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM SZOCIOLÓGIA TANSZÉKE MAGYAR TAGOZATÁNAK FOLYÓIRATA 16: 1 pp. 83-104. , 22 p.
9. Megyesi Boldizsár (2016) A Zalaszentgróti kistérség agrárszereplői: Nyertesek és vesztesek In: Kovács K (szerk.) *Földből élők: Polarizáció a magyar vidéken*. 532 p. Budapest: Argumentum Kiadó, 2016. pp. 268-291.

10. Csurgó – Kovách – Megyesi (2016) In: Kovács K (szerk.) *Földből élők: Polarizáció a magyar vidéken*. 532 p. Budapest: Argumentum Kiadó, 2016. pp.
11. Csurgó B., Csizmady A., Kovách I., Megyesi Boldizsár (2017) Területiség és társadalmi integráció. In: Kovách Imre (szerk.) *Társadalmi integráció: Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Szeged; Budapest: Belvedere Meridionale, 2017. pp. 155-182. (ISBN:978-963-418-010-4)
12. Hajdú G., Megyesi B. (2017) A társadalmi tőke és társadalmi integráció. In: Kovách Imre (szerk.) *Társadalmi integráció: Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Szeged; Budapest: Belvedere Meridionale, 2017. pp. 155-182. (ISBN:978-963-418-010-4)
13. Megyesi B. (2017) Landscape after accession:: the effects of agricultural and rural policies on farming – results of a case study conducted in Western-Hungary HÉTFA Working Papers 2016:(18) pp. 1-28.

Konferencia előadások:

1. The changing role of local small-scale agri-food production in Hungary Extended Abstract presented at the Conference on Democratizing Food Governance Róma, 2016. október 14.
2. Polgárosodás vita három évtized távlatából. Mivé lettek a szocialista kor mezőgazdasági magántermelői? Előadás az 1956 és a szocializmus: válság és újragondolás c. konferencián, Eszterházy Károly Egyetem, 2016. szeptember 8–10.
3. New practices conserving traditional patterns: changes of farm-structure and land-use in Hungary, a qualitative analysis. Előadás az 5. Telciu Nyári Konferencián és Egyetemen 2016. augusztus 24-28., Telciu/Telcs
4. Small-scale food production in Hungary. Előadás a 14. European Rural Development Network konferencián. Budapest 2016. október 4-6.
5. Agrárpolitika és helyi élelmiszertermelés, mint eszköz a klímaadaptációban. Előadás az Ökoszisztéma-szolgáltatások és klímaadaptáció multidiszciplináris megközelítésben c. műhely konferencián. Kecskemét, 2017. február 15., (MTA-KRTK, Alföldi Tudományos Osztály)
6. Mike, K. – Megyesi, B.: A helyi élelmiszer jó híre: hogyan őrizhető meg egy község értéke? Előadás az MTA-KRTK-RKK Falukonferencián. Pécs, 2017. május 18.
7. Csurgó, B. – Megyesi, B.: Local food, local identity, local image and rural tourism in Hungary. Előadás az 5. BSA Food Study Group Conference: Food & Society 2017. London, Egyesült Királyság, 2017. június 26-27. (University of Westminster)
8. Csurgó, B. – Megyesi, B.: Imagined dichotomies: the quantitative analysis of social networks and communities in rural and urban spaces. Előadás a 27. ESRS konferencián: UNEVEN PROCESSES OF RURAL CHANGE: ON DIVERSITY, KNOWLEDGE AND JUSTICE. Krakkó, Lengyelország 2017. július 24-27.

9. Geambasu, R. – Megyesi, B.: Employment in rural Romania. Előadás a 27. ESRS konferencián: UNEVEN PROCESSES OF RURAL CHANGE: ON DIVERSITY, KNOWLEDGE AND JUSTICE. Krakkó, Lengyelország 2017. július 24-27.
10. Csurgó, B. – Kovách, I. – Megyesi, B.: Rural changes and knowledges. Előadás a 27. ESRS konferencián: UNEVEN PROCESSES OF RURAL CHANGE: ON DIVERSITY, KNOWLEDGE AND JUSTICE. Krakkó, Lengyelország 2017. július 24-27.
11. Megyesi, B.: The changing role of small-scale agri-food production in Hungary. Előadás a 27. ESRS konferencián: UNEVEN PROCESSES OF RURAL CHANGE: ON DIVERSITY, KNOWLEDGE AND JUSTICE. Krakkó, Lengyelország 2017. július 24-27.
12. Megyesi, B.: The Role of Food Self-provisioning in Social Integration. Előadás a 2. Sociology Summit “One Belt and One Road” and Post-Western Sociology Shanghai University, Sanghaj, Kína 2017. július 16.
13. Kovách, I. – Megyesi, B.: Small-scale farming and social integration in Hungary: Practices, values and motivations of subsistence and semi-subsistence farming. Előadás a Workshop on Alternative Food Supply Models. Riga, Lettország 2017. október 13-14.
14. Csurgó, Bernadett – Megyesi, Boldizsár Local food, local identity, local image and rural tourism in Hungary. Presentation: Cultural Heritage, Social Cohesion and Place Attachment. 20-21 May 2018 MTA-TK Budapest
15. Geambasu, R. – Kiss D. – Megyesi, B.: Questions of employment in rural Romania. Paper presentation at the 16th European Rural Development Network Conference: CAP 2020+: experiences and ideas for future rural areas and development. Cluj – Kolozsvár Románia, 17-19 September 2018.
16. The driving forces of institutionalisation: the spread of organic farming in Romania Paper presentation for the SISA 3 Conference on International workshop on System Innovation towards Sustainable Agriculture 6-9 November 2018, Riga
17. The driving forces of institutionalisation: The spread of organic farming in Romania. XXVIII Congress of the ESRS 2019 Trondheim, 25-28 June
18. Motivations of subsistence farming in Hungary Analysis of a multi-factored phenomena (together with Imre Kovách). XXVIII Congress of the ESRS 2019 Trondheim, 25-28 June